

Vančo Ildikó – Kozmács István (szerk.): Nyelvtanulás – nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára. Univerzita Konštantina Filozofa v Nitre, Filozofická Fakulta–Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. Nitra – Nyitra. 167 oldal

A magyar nyelvészek körében a kétnyelvűség témájának vizsgálata a 80-as évektől kezdődően egyre nagyobb teret kap. Ennek kapcsán talán az egyik legfontosabb kérdés, hogy kétnyelvű környezetben hogyan valósulhat meg (avagy hogyan kellene megvalósulnia) az oktatás és nevelés folyamatának úgy, hogy az minél eredményesebb és hatékonyabb legyen. A Vančo Ildikó és Kozmács István által közösen szerkesztett kötet – jelen recenzió alapja – a *Nyelvtanulás – Nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára* című tanulmánygyűjtemény az említett kérdéskört járja körül, különösen nagy hangsúlyt fektetve a kisebbségek számára történő államnyelvvoktatás problémáira, kihívásaira és lehetséges megoldásaira.

A kötet a 2014. április 28. és 30. között rendezett nemzetközi workshop előadásainak bővített, magyar nyelvű írott változatait tartalmazza. Középpontjában a szlovák nyelv (mint idegen) oktatása áll, de betekintést nyerünk a kárpátaljai, a romániai és a finn iskolák államnyelvtanítási stratégiáiba is. Ezen kívül az államnyelv oktatásának elméleti szempontú megközelítéseiről is olvashatunk. Külön kiemelendő, hogy a tanulmányok, a téma fontosságára való tekintettel, szlovák és angol nyelven is külön kötetben jelentek meg.

A kötet első egysége *Az államnyelv kisebbségi tanulók számára való oktatásának tapasztalatai* alcímet viseli. A fejezet kezdő, Csernicskó István által írt tanulmánya a témakört a kárpátaljai helyzet felől közelíti meg. A szerző a kárpátaljai helyzetkép leírásával kezd, és leszögezi, hogy „[az] államnyelv (az ukrán) oktatásának hatékonysága egyenetlen és alacsony szintű a kárpátaljai magyar iskolákban” (11), majd ennek okait tárja elénk. Ide tartozik többek között, hogy nincs elegendő megfelelően képzett tanár, és ugyanígy hiányzik a megfelelő tankönyv, szemlélet, valamint az erre alapozott módszertan is. Csernicskó további problémaként jelöli meg a konkrét, pontos célok megfogalmazásának a hiányát az ukrán nyelvi tantárgy vonatkozásában, a homogenizáló oktatáspolitikát, illetve ezzel összefüggésben az egyes tanulók között fennálló nyelvi különbségeket. A problémák ismertetése az óvodai nevelés hiányosságainak az ismertetésével zárul: nincs állami tanterv vagy tanmenet, amelyet magyar óvodák számára dolgoztak ki, valamint egyazon óvodai csoport életkorilag és nyelvileg is igen vegyes összetételű. A szerző végül a legfontosabb feladatokat ismerteti, ami nem csupán a kárpátaljai környezetben lehet iránymutató.

A kötet második tanulmányának szerzője, Tódor Erika Mária a román nyelv magyar tannyelvű iskolákban történő oktatásával kapcsolatban fogalmaz meg tanulságokat és kérdéseket. A szerző abból indul ki, hogy a magyar tannyelvű iskolákban a román nyelv elsajátítását nagyon gyakran iskolai kudarcként élik meg a tanulók, és ez kihát a társadalmi beilleszkedésre és mobilitásra. Miután a jelenség hátterével megismerkedtünk, Tódor egy nagyon lényeges gondolatot fogalmaz meg, amely végső konklúzióként is értelmezhető. A román nyelv nem anyanyelvként történő oktatása sajátos pedagógiai megközelítést feltételez, és ez nem feleltethető meg sem az anyanyelvi, sem az idegen nyelvi metódusnak: a kettő ötvözete kell, hogy legyen.

A fejezet harmadik tanulmányában Poór Zoltán összegzi azokat az aktuális tendenciákat és megközelítéseket, amelyek célja a gyerekek nyelvtanulásának minél természetesebbé tétele. A Közös Európai Referenciakeret ismertetése után a szerző az oktatási folyamatokban nagy jelentőséggel bíró képességeket sorolja fel. Ezután az iskola és az élet, az oktatás és a világág egymáshoz való közelítését megcélzó irányvonalakat – a pragmatizmustól kezdve a kognitív pedagógián át egészen a cselekedtető pedagógiáig – vázolja fel.

Az egység zárótanulmánya a finnországi nyelvvoktatás alapelveivel és gyakorlatával foglalkozik. Petteri Laihonon munkájában elsőként a finn nyelvvoktatás tágabb kontextusát mutatja be, majd a tantervek céljait és tartalmát elemzi – mindezt összevetve a szlovák nyelv szlovákiai magyar tannyelvű iskoláinak a gyakorlatával. Végül a funkcionális paradigma, a kommunikációs kompetencia, illetve a tanárok szerepének a fejlődésére és értelmezési lehetőségeire tér ki, amelyeknek óriási jelentősége lehet(ne) nemcsak a felvidéki, hanem az összes többi határon túli területen.

A kötet második egysége a szlovák mint idegen nyelv oktatásával foglalkozik. A fejezet tanulmányai tartalmazzák a szlovák nyelv oktatásával foglalkozó, szlovák anyanyelvű kutatók írásait. Ezek jól szemléltetik azt a helyzetet, hogy a szlovák nyelv és irodalom oktatásával elméleti szín-

ten foglalkozó szlovák szakemberek az államnyelv oktatásáról sablonosan és a magyar anyanyelvű gyerekek nyelvi problémáit nem ismerve közelítik meg a kérdést. Az ebben a részben található első tanulmány a szlovák nyelv és irodalom oktatásának helyét, feladatát és jellemzőit mutatja be 1991-től napjainkig. A szerző, Mária Alabánová diagnózisa, hogy habár elméleti szinten – papíron – sikerült megfogalmazni egy viszonylag optimális koncepciót, ez nem valósult meg a gyakorlatban. A szerző ezután vázlat szintű áttekintést ad azokról a problémákról, amelyek a szlovák nyelv és irodalom tanítását és tanulását megnehezítik.

A következő munka a másodnyelv elsajátításához vezető két út – a nyelv természetes elsajátítása (second language acquisition), illetve a másodnyelv tanulása (second language learning) – konfrontálásán alapul. Juraj Vaňko tanulmányában fő problémaként azt emeli ki, hogy a szlovákiai magyar nemzetiségű tanulóknál a szlovák nyelv ismerete és elsajátítása közel sem a megfelelő szinten áll. Ez a szerző szerint többek között annak köszönhető, hogy a két módszer közül a másodnyelv tanulása van előbb, nem pedig az elsajátítás vagy a két lehetőség párhuzamos alkalmazása, amely szintén effektív lehetne.

Ehhez kapcsolódik Juraj Glovňa munkája, amely a grammatikai szemlélettel foglalkozik a szlovák mint idegen nyelv oktatásán belül. A szerző elsősorban a *výnimka* 'kivétel' fogalommal való visszaélés működését mutatja be különböző példák segítségével, amely negatív viszonyulást válthat a nyelvvel szemben. Végül arra a következtetésre jut, hogy a kivétel fogalmának elkerülése megalapozott (lenne) a szlovák nyelv magyar tannyelvű iskolákban való tanításában, illetve egyáltalán az idegennyelv-oktatásban.

Zdenka Gadušová szintén az idegen nyelvek felől közelíti meg a témakört munkájában: az alternatív idegennyelv-tanítási módszerek alkalmazási lehetőségeit tárja elénk a szlovák nyelvi oktatásra vonatkoztatva. A szerző a megvalósítás feltételein és akadályain túl részletesebben ismerteti a felhasználható eszközöket és módszereket is.

Az egység záró írása eltér a tanulmányokban eddig jelen lévő egységes témamegközelítéstől, és projektelőírások miatt került be a kötetbe¹. Az eddigieknél speciálisabb szempontból közelíti meg a témakört, ugyanis Ján Gallo az interferenciával kapcsolatos problémákat mutatja be az orosz mint idegen nyelv elsajátításánál a szlovák tannyelvű iskolákban. Az interferencia jelenségét különböző nyelvi szinteken (pl. fonetikai, lexikális, szintaktikai) számos példával illusztrálja a szerző, majd arra hívja fel a figyelmet, hogy ezzel a szlovák tannyelvű iskolákban tanító nyelvtanároknak is számolniuk kell.

Az utolsó egység három tanulmánya az anyanyelv, államnyelv és identitás kapcsolatának kérdéskörét járja körül igen változatos szempontból. Az első munkában Tolcsvai Nagy Gábor a funkcionális nyelvtudományi elméleti kereten belül helyezi el az államnyelvi oktatást. A funkcionális megközelítés ismertetése után a szerző a nyelvsajátítás legrelevánsabb tényezőit emeli ki, majd mindezt a kétnyelvűséggel és a kisebbségi helyzettel kapcsolja össze. Ezután az erre vonatkozó tanítási módszertanról kapunk tömör összefoglalást, végül pedig a szerző két példával illusztrálja az addigi téziseit.

A következő szerző, Kozmács István szintén funkcionális alapokra helyezve közelíti meg a kisebbségi anyanyelvoktatás témakörét. Tanulmányában azt hangsúlyozza, hogy az államnyelv idegen nyelvként való sikeres oktatásának elengedhetetlen feltétele a funkcionális szempont érvényesítése. Ezt példákkal is szemlélteti, végül pedig a szlovákiai magyar anyanyelvoktatást érintő kérdésekre tér ki a funkcionális szemlélet jegyében.

A kötet záró tanulmánya a kétnyelvűsítés módjairól és az identitás összefüggéseiről értekezik. Vančo Ildikó munkájában részletesen, különféle szempontok szerint csoportosítva mutatja be a különböző kétnyelvűségi oktatási modelleket, kiemelve az egyes hátrányokat az identitás oldaláról nézve. Végül a szerző a következő összegző gondolattal zárja sorait, amely akár az egész kötet mottója is lehetne: „[m]indent meg kell tennünk ma azért, hogy a 21. század ne a nyelvek, kultúrák, s a biológiai diverzitás megszűnésének az évszázada legyen. S ebben a megfelelő oktatás választása, a választás lehetősége játszik kulcsszerepet. Szlovákiában és a nagyvilágban egyaránt”.

A kötetről összességében elmondható, hogy nagyon változatosan, több szempontból tárgyalja a kisebbségi nyelvtanulás és nyelvtanítás témakörét, nemcsak a szlovák nyelvi helyzetre vonatko-

¹ A szerkesztők szóbeli közlése alapján.

zóan, hanem egyéb határon túli területeket is érintve. A téma kapcsán nem kizárólag a főbb problémákat ismerheti meg az olvasó, hanem az egyes problémák megoldási lehetőségeit is. Éppen ezért a kötet az ezen kérdésekkel foglalkozó kutatók mellett hasznos olvasmány lehet a kisebbségi környezetben tanító pedagógusok számára is.

SZAKIRODALOM

- Vančo Ildikó – Kozmács István (szerk.) 2015. *Nyelvtanulás – Nyelvtanítás. Fókuszban az államnyelv oktatása kisebbségek számára.* Univerzita Konštantina Filozofa v Nitre, Filozofická Fakulta–Nyitrai Konstantin Filozófus Egyetem, Bölcsészettudományi Kar. Nitra – Nyitra.
- Vančo, Ildikó – Kozmács, István (red.) 2015. *Štúdium a výučba jazykov. Pohľad na stav jazykového vzdelávania menšín.* Univerzita Konštantina Filozofa v Nitre, Filozofická Fakulta.
- Vančo, Ildikó – Kozmács, István (eds.) 2015. *Language learning and teaching: State language teaching for minorities.* Nitra.

Jánk István
doktorandusz
Nyitrai Konstantin Egyetem